

KESZEG VILMOS

ARANYOS-VIDÉK. HONISMERETI KÖNYV

Keszeg Vilmos

Aranyos-vidék

Honismereti könyv

KRIZA JÁNOS NÉPRAJZI TÁRSASÁG
ERDÉLYI-MÚZEUM EGYESÜLET
KOLOZSVÁR, 2014

Kiadja a KRIZA JÁNOS NÉPRAJZI TÁRSASÁG
400162 Kolozsvár, Croitorilor (Mikes) u. 15.
telefon/fax: +40 264 432 593
mobil: +40 758 643 494
e-mail: kriza@mail.dntej.ro
www.kjnt.ro

© Kriza János Néprajzi Társaság

Lektorálta dr. P. Dombi Erzsébet

Borítóterv: Plăticiă Mihai
Tördelte: Sütő Ferenc

Készült a kolozsvári GLORIA és IDEA Nyomdában.
Igazgató: Nagy Péter

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
KESZEG, VILMOS

Aranyos-vidék - Honismereti könyv / Keszeg Vilmos. - Cluj-Napoca :
Kriza János Néprajzi Társaság ; Societatea Muzeului Ardelean, 2014

Bibliogr.

ISBN 978-973-8439-76-4

ISBN 978-606-739-009-4

39(498)(28 Arieș)

Tartalom

Ajánlás	7
I. fejezet. Aranyos-vidék	9
Aranyos-vidék	9
Hol fekszik Aranyos-vidék?	13
Kik laktak, kik laknak Aranyos-vidéken?	14
Aranyos-vidék múltja	31
Az óriások kora.	31
A római kor (i.sz. 106–273)	31
A népvándorlás kora (273–896)	32
A honfoglalástól 1848-ig	33
Az 1848–1849-es szabadságharc	34
A világháborúk kora	34
1945-től 1989-ig	35
Az 1989 utáni események	36
Települések	36
Kik, mikor írtak Aranyos-vidékről?	66
Természeti környezet	71
Növényvilág	75
Környezetvédelem	78
II. fejezet. Életforma.	79
Beteg gondozás	79
Fűtés.	84
Világítás	86
Vízszolgáltatás	86
Közlekedés	87
Kommunikáció	88
Anekdoták.	90
Gazdálkodás	92
Földművelés, állattartás	92
Állatkiállítás, gazdanap	102
Kézművesség, ipar	103
Tordai Magyar Iparos Egylet	104
Piacok, vásárok	121
Vendégmunka	133
Hitelszövetkezetek, bankok	133
Szociális élet	134

III. fejezet. Vallásos és kulturális élet.	137
Az oktatás	137
Egyházi élet	148
Templomok	154
Az 1568-os tordai diéta	166
A közművelődés	172
Egyletek, egyesületek	172
Találkozók	174
Előadások, színjátszás	177
Zenei élet.	180
Élőképek	183
Film	184
Cirkusz	185
Múzeumok	185
Egyéb szabadidős programok.	187
Sportélet	191
Fürdőélet.	194
Állatkert	196
Kirándulások	196
Épített örökség	198
Természeti örökség.	209
Gasztronómiai örökség	220
Torda és környéke sajtótörténete	224
Írók, művészek, tudósok, neves emberek Tordán és környékén	229
Aranyos-vidék és az utazók	350
IV. fejezet. Hagyományok	367
Hogy beszélnek Aranyos-vidéken?	367
Milyen volt az aranyos-vidéki viselet?	368
Milyen volt az aranyos-vidéki lakóház?	372
Milyen bútorok voltak az aranyosszéki házakban?	374
Aranyosszéki szokások	378
Jeles napokhoz kötődő szokások.	379
Az emberi élet fordulópontjaihoz kötődő szokások	409
Népballada	425
Eredettörténetek, népmesék, igasztörténetek	437
Találósok és beugratók	459
Proverbiumok	467
A kötetben közölt illusztrációk forrása	473
Helynévjegyzék	475
Rezumat	479
Abstract	480

Ajánlás

Szándéka, szerkezete és tartalma miatt olvasókönyvnek nevezzük az alábbi munkát, amely Torda város környékéről, Aranyos-vidékről kíván ismereteket nyújtani. Elsősorban azokhoz a fiatalokhoz szól, akik ezen a tájon születtek, s a táj múltjáról, lakóiról, hagyományairól többet szeretnének megtudni. Erre a tudásra néhány évtizede fokozódó mértékben szükség van. Jóideje már annak, hogy a planétánk egyre kevesebb titkot tartogat, képek, dokumentumfilmek, utazási beszámolók, honlapok formájában a legtávolabbi vidékek is megismerhetők. Az újságot, a tévéadásokat, az Internet-kultúrát rendszeresen követő ember naponta tájékozódik arról, ami a nagyvilágban történik. Mi viszont most arra a világra szeretnénk ráirányítani a figyelmet, amely születéstől körülvesz bennünket, s ahol életünk nagyrésze eltelik. Ennek a világnak, környezetnek az ismerete legalább annyira fontos, mint a nagyvilágé. S erről a világról megfogyatkozott a tudásunk.

Ezeknek az ismereteknek egyik részét a tankönyv tartalmazza. Másik részét az olvasókönyv olvasója kell hogy megkeresse, felfedezze. Ezek az ismeretek a helyi, a családi emlékezetben lappanganak. Csak akkor válnak láthatókká, amikor szükség van rájuk. Az olvasókönyvben szereplő kérdések és feladatok azt teszik szükségessé, hogy az Olvasó maga is kutatóvá váljék, felfedezze, feltárja és megőrökítse ezt a lappangva létező tudást.

Identitástudatnak, származástudatnak nevezzük az embereknek a magukra, elődeikre, környezetükre vonatkozó tudását, az elődeikkel, a környezetükkel és a környezetük hagyományaival való azonosulását. Ez a tudat a magunkra eszméléstől kezdve alakul ki bennünk, s segít a világban való eligazodásban, a mindennapi életünk megélésében. Születésétől kezdve közvetlen környezete részéről kit több, kit kevesebb hatás ér. Ennek függvényében ki erősebben, ki lazábban kapcsolódik környezetéhez. Az alábbi olvasmányok teljes mértékben nem tudják helyettesíteni a családot, a szomszédságot, a települést, az iskola, a vallási közösség identitásformáló szerepét. Csupán részt kívánnak vállalni az identitás- és a származástudat, a lokális és regionális tudat kialakításában.

Az olvasókönyv szól mindazokhoz is, akiknek mindeddig csupán szórványos ismereteik voltak e tájról, s mindennapi életük sem e vidékhez kapcsolódik.

Reméljük, az olvasókönyvben található ismeretek, szemelvények és illusztrációk minden Olvasó számára élményt nyújtanak.

A kutatás első fázisában (2002) a szerző a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Főosztálya támogatásával dolgozott. A tíz évi munka során a szerző terepen, levéltárakban és könyvtárakban végzett kutatásokat, különböző jellegű forrásokat hasznosított. Az olvasókönyvnek nem célja összefoglalni a vidékre vonatkozó gazdag szakirodalmat. Inkább arra ösztönzi az olvasót, hogy a jelzett csapásokon hatoljon be ebbe a gazdag irodalomba.

Zona Arieșului. Istorie locală

Volumul de față este o prezentare generală a Zonei Arieșului, pe baza literaturii de specialitate. Pe rând, volumul abordează următoarele patru teme: 1. Prezentarea Zonei Arieșului (poziția geografică, istoria, localitățile, specificul mediului natural al regiunii, apariția și prezentarea ei în literatura de specialitate); 2. Viața cotidiană în Zona Arieșului (serviciu sanitar, încălzire, iluminat, aprovizionare cu apă, transport și circulație, comunicare, viața economică: agricultură, mică industrie și industrie, meșteșuguri, comerț, asociații și instituții economice, viața socială); 3. Învățământ, viața religioasă (confesiuni, biserici, dieta din 1568), viața culturală (asociații culturale, teatru, viața muzicală, arta cinematografică, muzee, viața sportivă, locații și trasee turistice, patrimoniu cultural, natural, gastronomic, istoria presei locale, savanți, artiști); 4. Tradiții populare (dialect regional, port, arhitectură, mobilier, rituri calendaristice și de trecere, balade populare, narațiuni populare, ghicitori și proverbe).

Volumul se adresează tinerei generații din această regiune, cu scopul de a descoperi trecutul, patrimoniul cultural și natural al regiunii. Pe lângă informațiile structurate în capitole, numărul mare de teme de cercetare propuse îl îndeamnă pe cititor la descoperirea individuală și colectivă a mediului său înconjurător și a tradițiilor locale. Cele 259 ilustrații anexate contribuie la confruntarea cititorului cu mediul său înconjurător. Totodată volumul vine în ajutorul acelor cititori, care nu sunt în contact direct cu această regiune.

Keszeg Vilmos s-a născut în 1957. Și-a terminat studiile la Universitatea Babeș–Bolyai, specializarea limbă și literatură maghiară și franceză. În prezent este profesor universitar al Departamentului de Etnografie și Antropologie Maghiară. Domenii de cercetare: mitologia populară contemporană, cultura populară scrisă, structuri narative cotidiene. Este autorul volumelor: *A folklor határán. A népi írásbeliség verses műfajai Aranyosszéken*. București, 1991; *Kelt levelem... Egy mezőségi parasztasszony levelezése*. Debrecen, 1996; *Jóslások a Mezőségen. Etnomantikai elemzés*. Sfântu Gheorghe, 1997; *Mezőségi hiedelmek*. Târgu-Mureș, 1999; *Homo narrans. Emberek, történetek és kontextusok*. Cluj-Napoca, 2002; *Aranyosszék népköltészete. Népi szövegek és kontextusok*. I–II. Târgu-Mureș, 2004; *Egy Hir Adás a' Késő Maradékhoz. 17–20. századi erdélyi toronygombiratok*. Târgu-Mureș, 2006; *Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség*. Cluj-Napoca, 2008; *A történetmondás antropológiája*. Cluj-Napoca, 2011; *Történetek és történetmondás Detrehemtelepen*. Cluj-Napoca, 2012; *Hiedelmek, narratívumok, stratégiák*. Cluj-Napoca, 2013.

The Arieş Region. Local history

The present volume offers a general presentation of the Arieş Region, based on literature. It deals with the following topics: 1. Presentation of the Arieş Region (geographic position, history, settlements, natural environment, its appearance and presence in the specialized literature); 2. Everyday life of the region (public health, heating, lighting, water supply, transportation and traffic, means of communication, economy: agriculture, industry and home industry, crafts, commerce, economic societies and institutions, social life); 3. Education, religious life (confessions, churches, the Diet of 1568), cultural life (cultural societies, theatre, musical life, cinema, museums, sports, tourist locations and itineraries, cultural, natural and gastronomical patrimony, the history of the local press, scholars and artists of the region); 4. Folk traditions (regional dialect, folk costume, architecture, interiors, calendar customs and rites of passage, folk ballads, folk narratives, riddles and proverbs).

The volume is dedicated to the younger generations of the region, inspiring them to discover the past, the cultural and natural patrimony of their homeland. Besides the information compiled into chapters, there is a huge number of recommended research topics, urging the reader to discover on his/her own or within a group the surrounding environment and the local traditions. The 259 annexed illustrations help the reader to confront his/her local environment. Further more, this volume gives a helping hand for those who have no direct contact with this region.

Keszeg Vilmos was born in 1957. He graduated from Babeş–Bolyai University Cluj-Napoca, specialization Hungarian–French language and literature. At present he is professor at the Hungarian Department of Ethnography and Anthropology. Fields of research: contemporary mythologies, written popular culture, everyday narrative structures. He is the author of the volumes: *A folklór határán. A népi írásbeliség verses műfajai Aranyosszéken*. Bucureşti, 1991; *Kelt levelem... Egy mezősségi parasztasszony levelezése*. Debrecen, 1996; *Jóslások a Mezőségen. Etnomantikai elemzés*. Sfântu Gheorghe, 1997; *Mezősségi hiedelmek*. Târgu-Mureş, 1999; *Homo narrans. Emberek, történetek és kontextusok*. Cluj-Napoca, 2002; *Aranyosszék népköltészete. Népi szövegek és kontextusok*. I–II. Târgu-Mureş, 2004; *Egy Hir Adás a' Késő Maradékhoz. 17–20. századi erdélyi toronygombíratok*. Târgu-Mureş, 2006; *Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség*. Cluj-Napoca, 2008; *A történetmondás antropológiája*. Cluj-Napoca, 2011; *Történetek és történetmondás Detrehemtelepen*. Cluj-Napoca, 2012; *Hiedelmek, narratívumok, stratégiák*. Cluj-Napoca, 2013.